

Ivan Martinac

Sedam pisama za sedmu umjetnost

FILMSKO BLATO?

Pismo prvo:

Hrvatski državni arhiv
Dr. Josip Kolanović, ravnatelj

Gospodine ravnatelju,
Pišem Vama, a ne gospodinu Mati Kukuljici, jer sam u tekstu *Arhivari stopirali Centar* (riječ je o prijedlogu za osnivanje Filmskoga kulturnog centra u Zagrebu), objavljenu 30. ožujka u »Slobodnoj Dalmaciji«, pročitao da on, kao Vaš pomoćnik za poslove Hrvatske kinoteke, ne može samostalno odlučivati, a za ovaj golemi kulturni problem (splitski i hrvatski) uistinu je potrebna brzina i nadležnost.

Koji problem?

Vjerujem da znate da je u Splitu (od 28. lipnja 1974. do 5. kolovoza 1990) postojala vrlo aktivna filmska kuća — najprije pod imenom Slavica film, a od 1980. Marjan film. Problema je bilo ali je ostvaren značajan opus od stotinjak kratkometražnih i deset dugometražnih filmova.

Osobno sam bio najgrlatiji u zahtjevima zaštite snimljene vrpce, bilo izvorne ili kopirane, ali o toj »temi« nikada nije nađen zajednički jezik s Hrvatskom kinotekom. Administrativni kadar Marjan filma (da ga tako nazovem) bio je posve nebrižljiv, a ni Kinoteka se nije odveć trudila. Sve u svemu — mno-

ge izvorne građe nije do danas (unatoč strogim zakonima) stiglo do Kinotekinih skladišta. Nekada sam protestirao što se, iako uredno složeni, »čuvaju« pod krovom, gdje je ljeti tropska vrućina, a 1. travnja ove godine (na Veliki četvrtak) vidio sam i novu situaciju.

U dvoetažni prostor Marjan filma uselio se (ili se sprema useliti) slikar Gorki Žuvela, a netko je (ne znam tko) da bi mu to omogućio, prebacio sve filmove iz potkrovlja (gdje su bili na policama) u jednu prostoriju na predzadnjem katu, prebacio ih je zajedno sa zavjesama, starim krpama, montažnim stolom i nekim drugim (drvenim) stolovima i stolicama na neprohodnu gomilu, a pravi je zločin što su u gomili i filmski negativi... To bi bio uvod, a sada ću Vam navesti (da vidite koliko sve ovo traje) neke ulomke iz Kukuljućinih i mojih pisama.

Ja Kukuljici
(24. studenoga 1986)

O 35mm filmovima bolje da ne govorim. Trebao bih biti sretan (a skupa sa mnom i alternativna kinematografija) što su baš ti filmovi, na tzv. profesionalnom formatu, ujedno i moji najbolji, no ja sam užasno nesretan jer se svi oni (i negativi, naravno) drže na tavanu, u Mihovilovoj širini br. 1 (što su prostorije Marjan filma). Tu se dakle drži moj profesionalni opus, i onaj dio realiziran preko Marjan filma i onaj preuzet od FAS-a nakon njegova stečaja.

Kinoteka Hrvatske ne inzistira da joj se ti filmovi predaju, a o producentima je najbolje ne govoriti. Upravo se navršava dvadeset godina kako se negativ *Fokusa* nalazi u tim uvjetima i ja sam baš mislio s nekim prijateljima eksperimentatorima (Gotovac, Nakić, Galeta, Trifković) svečano otvoriti te kutije, da vidimo što je u njima ostalo...

Kukuljica meni (broj 09-14/1 — 1987, 6. siječnja 1987)

Točka 4.

Kad je u pitanju čuvanje izvornih materijala i ostalih materijala u Marjan filmu, moram Vas upozoriti da smo od početka predložili producentu da izvorne materijale preseli u naša spremišta, te da smo ih spremni besplatno čuvati. Međutim, Marjan film za to nije pokazivao interes, a mi nismo imali zakonske osnove da bismo ih mogli na to prisiliti. Međutim, odgovorni ljudi u Marjan filmu, svjesni nepovoljnih uvjeta u kojima se čuvaju izvorni materijali, predložili su nam krajem godine da preuzmemo izvorne materijale i ostali materijal koji se nalazi kod njih pohranjen, što će zbog vremenskih uvjeta biti učinjeno tijekom mjeseca ožujka 1987...

Kinoteka Hrvatske
Mato Kukuljica, voditelj

Ja Kukuljici (13. siječnja 1987)

Boris Gabela (tada je bio direktor Marjan filma — op. a.) mi reče da je od Vas zamoljen da pričeka s uručivanjem izvornih materijala do mjeseca ožujka, kada će biti u funkciji Vaše novo skladište...

O problemima se arhiviranja više nismo dopisivali, ali je meni bilo jasno da obje strane odugovlače.

Uostalom, *kriteriji* za vrednovanje i sufinanciranje kinematografskih djelatnosti u SRH za razdoblje od 1986. do 1990. (doneseni početkom srpnja 1986) vrlo su precizni.

U članu 31. stoji: Dvije godine od dana odobrenja filma za javno prikazivanje, proizvođač filma obvezan je sve originalne

izvorne materijale (originalni negativ, restove originalnog negativa i originalni negativ tona) predati na trajno čuvanje Kinoteci Hrvatske.

Drugi dio naše prepiske vezan za amaterske filmove predočiti ću gospodinu Hrvoju Turkoviću, predsjedniku Hrvatskoga filmskog saveza, iako će, na kraju krajeva, i to svršiti pred Vašim »vratima«, jer je filmska nacionalna ostavština jednako vrijedna i nedjeljiva, bez obzira na format filmske vrpce.

Sada biste me, da se nalazimo u istoj prostoriji i razgovaramo, sto posto upitali — koliko sam filmova vidio na toj užasnoj gomili (gotovo lomači!)? Ne znam!

Uzeo sam u ruke negativ mojega filma *Most* i vratio ga s gnušanjem na pod. Uzeo sam u ruke i negativ *Izlaska* i negativ *Izgnanstva* (svi ti filmovi su s velikim uspjehom igrali u siječnju, na Retrospektivi hrvatskog filma u Trstu) i također ih vratio, a vratio sam ih stoga jer komplet negativa nekoga kratkometražnog 35mm filma ima tri ili četiri limene kutije, te ni po jedna (od svakoga) nije značila ništa. Vidio sam i kartonsku kutiju s natpisom *Kuća na pijesku*, no bila je prazna. Na jednoj sam, pak, također kartonskoj kutiji pročitao *Lov* (što je film pokojnoga A. F. Stasenka), ali je nisam otvorao. Požurio sam izići da od muke ne povratim.

Gospodine Kolanoviću, prije nekoliko mjeseci čuo sam da je Vaš pomoćnik Mato Kukuljica bio u Splitu »opremljen« kamionom na koji je želio ukrcati sve ovo o čemu govorim, ali mu neki (ne znam točno koji) ljudi nisu dopustili. Navodno se i pomoćnica ministra kulture čudila što se Kukuljica vratio »praznih ruku«, a možda je bolje tako.

Ja imam ružno iskustvo s uništavanjem mojih filmova u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu i Splitu, a budući da sam jedan od petorice splitskih majstora i jedini nazočni redatelj (jer nas je

Stasenko zauvijek napustio, a Zafranović je u svojevremenom izgnanstvu), želio bih prisustvovati, kada se ova gomila filmskog blaga (nadam se — ne i blata!) bude popisivala, a vjerujem da bi i snimatelji Andrija Pivčević i Ante Verzotti to željeli.

Predlažem, dakle, da netko iz Hrvatskoga državnog arhiva (netko s odgovarajućim ovlastima od Vas i ministra kulture) dođe i zapečati tu »privremenu filmsku grobnicu«, a onda nas (sve zajedno, a najviše Hrvatski državni arhiv) čeka velik rad s mnogo pozornosti i pažnje.

A da ipak ne ostanem skroz dužan na pretpostavljeno pitanje, koji su filmovi nastradali, odgovorit ću Vam kako najbolje znam, a znam jedino kakvo je stanje s mojim filmovima, iz čega se može dosta zaključiti.

U listopadu 1995. jedan mi je filmski prijatelj iz Zagreba javio da mu je njegov prijatelj (iz Jadran filma) potvrdio da se u Hrvatskoj kinoteci nalaze sljedeći (moji) naslovi:

1) Izvorni materijal dugometražnog filma *Kuća na pijesku*. Bogu hvala ako je kompletan, tj. ako su u Kinoteci negativ slike, negativ tona, negativ kadrova prije dubliranja za titlove te neutralna tonska vrpca bez dijaloga.

2) Jedna kopija *Kuće na pijesku*. Zakon je, doduše, obvezivao producenta da Kinoteci, od svakog naslova, ustupi kvalitetnu kopiju, ali vazda su se slale one gotovo neupotrebljive. Uostalom, obje »servis«-kopije su kod mene, u Splitu, i ta je u Zagrebu — »nulta« ili »korekciona«.

3) Po jedna kopija *Ubrzanja*, *Izlaska* i *Izgnanstva*. Evo mojega komentara: Kopija *Ubrzanja* je, zapravo, dubl-pozitiv, jer sam osobno kupio jedinu originalnu kopiju (22. prosinca 1977) od stečajnoga upravitelja FAS-a Ive Mihatovića, a »iskopali« smo je Andrija Pivčević i ja, zajedno s kopijom *Fokusa*, između automobilskih guma, jer je Mihatović bio pravnik u takvu poduzeću, a FAS-om se bavio usput. Od te sam kopije, uz

pomoć splitske općine, izradio svojedobno dubl-negativ, jer je FAS izgubio originalni negativ, i dvije dubl-kopije. Jedna od njih je, znači, kod Vas i ona je prilično dobra i mogla bi se prikazivati po svijetu.

Glede filma *Izlazak*, također je moguće da Kinoteka ima jednu od dvije dobro kopije (u Splitu se nikada, ni za koji film, nisu izradile tri dobre kopije, jer za to nije bilo novca). Moguće je, kažem, da je kod Vas dobra kopija, iako je vjerojatnije da je dobra kopija izgubljena, a da je kod Vas »nulta« ili »korekcija«.

Glede *Izgnanstva*, naprotiv, nije moguće, jer su obje dobre kod mene, u Splitu. Ona u Kinoteci je, dakle, škart.

Tako, eto, stoje stvari s mojim profesionalnim filmovima, što znači, budući da sam u Hrvatskoj snimio jedanaest kratkometražnih i *Kuću na pijesku*, da je (oduzmemo li negativ filma *Život se nastavlja*, što ga je FAS također izgubio, a ja nisam izradio dubl) na splitskom smetištu — devet izvornih negativa i dubl-negativa *Ubrzanja*, sa svim pripadajućim tonskim negativima i ostalom građom. To su činjenice i ako pretpostavimo da direktori Marjan filma nisu gajili posebnu mržnju prema meni (a ne znam zašto bi), tada, na žalost, treba pretpostaviti da uglavnom svi splitski filmovi imaju lošu »karmu«. Makar trenutno.

Na kraju, razjasnit ću i ono što već naslućujete. U pogledu kopija mojih profesionalnih filmova situacija je prilično povoljna. Videći kuda vode odnosi Marjan filma i Hrvatske kinoteke ja ih (te kopije) već dugo, točnije od 5. svibnja 1987, posve legalno (kao autor) posuđujem i sada su uglavnom sve kod mene u Karamanovoj 1, u sobi na II. katu, na ormaru. Za njih ćemo se lako dogovoriti, kada zajedno ustanovimo što je s negativima i kada Kinoteka izradi nove, istolike (ujednačene) limene i kartonske kutije s novim naljepnicama.

Do tada, mnoge od tih kopija uredno putuju po svijetu (New York, Pariz, Trst), s urednim carinskim deklaracijama i proslavljaju hrvatsku kinematografiju.

Na žalost, na njima ne mogu ništa zaraditi jer nisam njihov vlasnik, a status Marjan filma (za što je poglavito kriv gospodin Rade Perković, kojega je država 27. listopada 1992. imenovala predsjednikom Upravnog odbora) potpuno je neriješen. U Trstu su, recimo, neke talijanske televizije htjele otkupiti dva-tri moja filma (prije svih *Most*, da bi ga »vrtjele« s Bressonovim *Osuđenikom*), ali od toga nije bilo ništa.

A kulturni crno-bijeli 35mm filmovi, od kojih imam samo jednu kopiju (*Pokus*, *Ubrzanje*, *Lice*, *Uska vrata*) nikamo ne putuju. Tko ih želi vidjeti, mora doći u Split. Dok se ne potroše.

Da zaključim. Ja sam, čini se, posljednji aktivni primjerak onih filmskih eksperimentatora koji će uskoro proslaviti (ili su već proslavili) četrdesetu obljetnicu svoje prve autorske projekcije, još uvijek aktivni primjerak dobrovoljnih zatočenika »slike u pokretu«, *pictures-makeru* (kako bi rekao David Lean), o čijim dostignućima ne mogu ni sanjati (a bogme ni odlučivati) ni mladi video-naraštaji, ni stare (potkupljive) izdajice filma.

Oprostite mi, gospodine, što sam malo odlutao od glavne teme. Pozdravljam Vas, po svojem običaju, prilagođenim benediktinskim geslom, *Labora et ora*, i uz to molim — spasite mi negative!

U Splitu, 14. travnja 1999.

Ivan Martinac, filmski redatelj
21000 Split, Karamanova 1